

“TOPLUMSAL YAPI ÖĞELERİ VE BİREY”

Araştırma Sorusu: Orhan Pamuk’un “Kafamda Bir Tuhaflık” adlı romanında toplumsal yapı kurgusunda yer alan öğelerin kişiler ve olay örgüsüne yansımaları nasıl ele alınmıştır?

Ders: Türkçe A, Category 1

Sözcük Sayısı: 3968

İÇİNDEKİLER

I. GİRİŞ.....	3
II. ORHAN PAMUK 'UN "KAFAMDA BİR TUHAFLIK" ADLI YAPITINDA TOPLUMSAL YAPI KURGUSUNU OLUŞTURAN ÖĞELER.....	4
II. I. GÖÇ.....	4
II. II. SOSYAL VE EKONOMİK KOŞULLAR.....	6
II. III. KADIN.....	7
II. IV. EĞİTİMSİZLİK.....	9
II. V. SINIFSAF FARKLILIKLAR.....	10
III. TOPLUMSAL YAPININ FİGÜRLER ÜZERİNDEKİ YANSIMALARI.....	10
III. I. MEVLUT.....	10
III. II. RAYİHA.....	12
III. III. SAMİHA.....	12
III. IV. SÜLEYMAN- KORKUT.....	13
III. V. FERHAT.....	14
IV. TOPLUMSAL YAPININ OLAY ÖRGÜSÜNE YANSIMASI.....	14
V. SONUÇ.....	16
VI. KAYNAKÇA.....	18

I. GİRİŞ

Toplumsal yapı kişinin içinde bulunduğu sosyal, kültürel, dini, siyasi ve ekonomik öğelerin bütünüdür. Bireyin yaşam algısının ve karakterinin şekillenmesinde büyük rol oynayan bu yapı Orhan Pamuk'un "Kafamda Bir Tuhafılık" adlı romanında da figürlerin iç dünyalarının ve olay örgüsünün Anadolu uzamında yer alan öğeler ve şehir yaşamı bağlamında değerlendirilmesini sağlamıştır. Orhan Pamuk, bu romanından önceki çoğu romanında orta ve üst sınıf insanını İstanbul'un lüks semtlerinde kurgusuna işlemeyi tercih etmiştir. Bunlara örnek olarak "Cevdet Bey ve Oğulları" ve "Kara Kitap" adlı romanları verilebilir. Bu kitapların ikisinde de soylu ve zengin figürlerin Nişantaşı gibi üst kesim insanların yaşadığı semtlerde kurgulandığı görülmektedir. Adı geçen romanlar bu bağlamda Orhan Pamuk'un kendi yaşamından izler taşımaktadır, yazarın Nişantaşı'nda yaşadığı zamanlarla örtüşmekte ve bu sebeple kendi hayatının yansımaları olarak değerlendirilmektedir. Buna karşılık yazar "Kafamda Bir Tuhafılık" adlı yapıtında tipik Anadolu insanını İstanbul'un alt kesim semtlerine yerleştirmiş; kullandığı dil ve tercih ettiği zaman unsuru ile figürlerini daha gerçekçi ve sıradan bir toplumsal yapı içinde kurgulamıştır. Bu dış gerçeklik, figürlerin yaşam algısının şekillenmesini ve olay örgüsünü etkilemiştir. Yazarın olaya dayalı bir yazınsal tür olan romanı tercih etmesi ise toplumsal yapıdaki öğelerin olay örgüsüne yansımalarını göstermeye olanak tanımıştır. Roman kurgusuna yerleştirilen figürlerin ait oldukları çevreye uygun olarak kendi ağızlarıyla konuşturulması, dış gerçekliğin bireyin iç dünyası üzerindeki etkisini göstermek ve gerçekçi bir anlatım sağlamak amacını taşımaktadır.

Cumhuriyet dönemi yazarları yapıtlarında genellikle toplumun sorunlarına eğilmiş, topluma yönelmiş ve halkı bilinçlendirmek için eğitici eserler ortaya koymuşlardır. 1950'li yıllarda ise dönemin koşulları ve II Dünya Savaşı'nın etkileri nedeniyle toplumsal sorunların köy ve kasaba uzamlarında değerlendirilmeye başlandığı görülmektedir.¹ 2000'li yıllarda ise metropol

¹ <https://www.turkedebiyati.org/cumhuriyet-donemi-roman.html>

yaşamı yapıtların kurgusunda geniş yer tutmuştur. Orhan Pamuk da “Kafamda Bir Tuhaflik” adlı yapıtında toplumsal sorunları köy uzamı ve şehir uzamının karşıtlığıyla harmanlamış ve kurgusunu bu şekilde yaratıp toplumu bilinçlendirmeyi amaçlamıştır.

İnsan, hayatta kalabilmek ve toplum düzeni içinde birey olarak var olabilmek için daima çevresiyle iletişim kurmak zorundadır ve gözlemleriyle yeni bilgiler edinerek yaşamını sürdürür. Bu bağlamda kişinin doğup büyüdüğü yer, aile yapısı, aldığı eğitim, inancı, sosyal çevresi ve kültürü; onun yaşam algısını ve hayata bakış açısını belirleyen faktörlerdendir. Bireyin karakteri; gördükleri, duydukları, öğrendikleri, gözlemledikleri ve sorguladıklarıyla şekillenir. “Kafamda Bir Tuhaflik” adlı yapıtın kurgusunda da farklı kültürel düzeydeki ailelerden gelen, çeşitli inançlara sahip ve eğitim düzeyleri aynı olmayan figürler aynı uzam içerisinde ele alınmış, böylelikle sosyal koşullar ve çevrenin bireyin yaşam algısının değişkenliğine etkisi, dış gerçekliğe bağlı olarak kurgulanmıştır.

Toplumsal yapı öğelerinin birey ve olay örgüsüne etkisini incelemek amacıyla yapılan bu çalışma, figürlerin iç dünyası ve olay örgüsünde yer alan kırılma noktaları üzerine kurulmuştur. Bunun doğrultuda yapıtta yer alan figürlerin bireysel özellikleri ve toplum yapısı içindeki yerleri irdelenecektir. Aynı zamanda olay örgüsünde yer alan ve yapıtın ilerleyişinde etkili olan olaylar belirlenip toplumsal yapı öğeleriyle beraber değerlendirilecektir.

II. ORHAN PAMUK’UN “KAFAMDA BİR TUHAFLIK” ADLI YAPITINDA TOPLUMSAL YAPI KURGUSUNU OLUŞTURAN ÖGELER

II. I. GÖÇ

Göç; tüm yapıyı etkileyen bir öge niteliği taşımakta, yapıtın ana sorunsalını oluşturmaktadır. 1960’lı yıllar bu kavram için bir dönüm noktası niteliğinde olmuş ve işçileri olanaksızlıklar ve küçük yerlerdeki hayat standartlarının düşük olması sebebiyle farklı arayışlara itmiştir. Bu yıllarda daha iyi olanaklar, daha rahat bir yaşam ve zengin olma hayalleriyle büyük şehirlere

yapılan göçler ön plana çıkmıştır. Bu olgu, modernizm kavramıyla değerlendirilebilir. Modernizm; geleneksel olandan kopuş ve yeniliklere yöneliş, modernleşme, çağdaşlaşma anlamlarına gelmektedir. “Kafamda Bir Tuhaflık” adlı yapıtta da yeni beklentiler, hayallerle büyük şehre giden fakat bu modern hayata uyum sağlayamayan bireyin çevresine ve hayata tutunamayıp yalnızlaşması anlatılmıştır.

Orhan Pamuk’un “Kafamda Bir Tuhaflık” adlı yapıtına yansıyan dış gerçeklik, figürlerin yaşam algılarının ve iç dünyalarının okuyucuya doğrudan aktarılmasını sağlamıştır. Yazar, roman kurgusunu İstanbul’a göç eden odak figür bozacı Mevlut ve ailesi üzerine kurmuştur. Bu aile için hayat yoksul bir Orta Anadolu köyünde başlayıp 1960’lı yıllarda dünyanın başkenti olarak nitelendirilen ve köy uzamıyla tamamen karşıt olan İstanbul’a göçleriyle devam etmiştir. Yapıt boyunca göçün figürlerin iç dünyasında yarattığı etki işlenmiş, odak figürün yaptığı iş nedeniyle yaşadığı geçim sıkıntısının nedeni olarak şehir uzamı kullanılmıştır. Bununla birlikte Orhan Pamuk romanında Anadolu ağzı kullanmayı tercih etmemiş ve kurguladığı figürleri modern bir dille konuşturmuştur. Bu da kurgulanan figürlerin sadece dil olarak İstanbul’a uyum sağladıklarını, manevi hiçbir bağ kuramadıklarını göstermiştir. Mevlut’un göç sonrası kendini bulunduğu yere ait hissedememesi; şehir yaşamının kaçınılmaz kalabalığı ve karmaşası içinde yalnızlık duygusunu doğurmuş, figürde bireysel mücadele sürecini başlatmış ve zihnindeki dışlanmışlık duygusunu daha da arttırmıştır.

Farklı görüş ve düşüncedeki insanların aynı bölgeye göç edip orada yaşam sürmeleri, İstanbul’da çok uluslu yapının oluşmasına ve siyasi fikir ayrılıklarının başlamasına ortam hazırlamıştır. Bu siyasi fikir ayrılıklar figürlerin yaşama bakış açılarını değiştirmiş, aile ilişkileri ve arkadaş grupları arasında çatışmalara sebep olmuştur. Mevlut’un ailesi ve en yakın arkadaşı Ferhat arasındaki siyasi düşünce farklılığı bu çatışmaya örnek olmuş ve yapıtta karşıtlık oluşturmuştur. “*Korkut DUTTEPE KOMÜNİSTE MEZAR OLACAK, diye yazarken*

Mevlut burada kastedilenin Ferhat ve arkadaşları olduğunu seziyor, bu ifadelerin kabadayılıktan öteye geçmeyeceğini umuyordu.” (Pamuk, 109) Orhan Pamuk yapıtında o dönemde yaşanan askeri darbeleri, siyasi çatışmaları ve düşünceleri sebebiyle yargılanıp hayatını kaybeden insanları işlemiş; figürlerini bu dış gerçeklik üzerine kurmuştur.

Köyde yaşayan Mevlut ve akrabalarının İstanbul’a göçü sonrası, şehrin kalabalığı ve farklı olanakları içinde kendi hayatlarını yürütme çabaları ve köydeki güçlü aile bağlarının zayıflaması, aile bireylerini kendi hayat kavgalarını vermeye yönlendirmiştir. Yapıt boyunca figürler kurguya kutupluluk tekniğiyle işlenmiş, bu teknik sayesinde figürlerin daha rahat karşılaştırılması sağlanmış ve aynı zamanda doğup büyüyen figürlerin birbirlerinden taban tabana zıt olduğu vurgulanmıştır. Örnek olarak Mevlut ile aynı Anadolu köyünde doğup büyüyen amcasının oğlu Korkut Vediha ile evlenmiş ve şehir hayatına uyum sağlayarak hayatını kazanıp geçimini rahatlıkla devam ettirmiştir. Buna karşın Mevlut ise Vediha’nın kardeşi Rayiha’yla evlenmiş fakat eski alışkanlıkları, kendine özgü düşünceleri, hep onunla olan iç sesi ve kültüründen vazgeçememesi sebebiyle çalıştığı ölçüde para kazanamamış, hayatını geçim sıkıntısıyla devam ettirmiştir.

II. II. SOSYAL VE EKONOMİK KOŞULLAR

Zaman geçtikçe yaşanan kültürel değişim ve farklılaşan sosyal yapı figürlerin değişen İstanbul uzamında aynı kalmalarını zorlaştırmıştır. Sanayileşme, teknolojik gelişmeler, insan profilinin ve insanların hayat gayelerinin gün geçtikçe değişmesi; geçimini sokakta sabahları pilav, akşamları boza satarak sağlayan Mevlut için zorlayıcı olmuştur. İstanbul’da gecekonduardan beton yüksek kulelere, sokak satıcılığından büyük market zincirlerine, doğaya ve insan emeğine dayalı yaşamdan büyük fabrikalara her şey değişmiş ve bu değişimler yapıt boyunca betimlemelerden yararlanılarak anlatılmıştır.

“Eski binalarda yaşayan insanlar sanki şehirde onlara verilen sürelerini doldurmuşlardı. Yaptıkları binalarla birlikte o eski insanlar gözden kaybolurken, yerlerine yapılan daha yüksek,

daha korkutucu, daha beton binalara yeni insanlar yerleşiyordu. Mevlut otuz kırk katlı binalara baktıkça bu yeni insanlardan biri olmadığını hissediyordu .” (Pamuk, 457-458)

İnsanlar eski alışkanlıklarından kopmuş, teknolojiyle gelen yeniliklerle rahatlığı ön planda tutmaya ve daha iyi standartlar etrafında hayatlarını şekillendirmeye başlamışlardır. Mevlut ise kendini bu “yeni” insanlarla özdeşleştirememiş ve onlardan biri olup yeni oluşan koşullara ayak uydurmayı reddetmiştir. Odak figür, yaşamı boyunca kendisi gibi Anadolu’dan gelen ve kendisiyle aynı imkanlarla İstanbul uzamına yerleşen fakat ondan farklı olarak zengin olan pek çok insan gözlemlemiştir. Buna rağmen kendi hayatıyla özdeşleştirdiği sokaklarda boza satmaktan vazgeçmemiş, her gece bu sokaklarda hayal kurmaya devam etmiştir. *“Ben kıyamete kadar boza satacağım, dedi Mevlut.” (Pamuk, 466)* Mevlut ve ailesinin yıllar boyu içinde bulunduğu uzam, gözlerinin önünde günden güne değişmiş ve artık onlar için ayak uydurulamaz hale gelmiştir. Bu durum Mevlut ve ailesinin ekonomik ve sosyal açıdan güçlük çekmesine, hem aile içinde hem de toplumsal yapı içinde sıkıntı yaşamalarına neden olmuştur. Yazarın kurgusunda yer verdiği sosyal ve kültürel değişim, farklılaşan uzama rağmen aynı kalan figürlerin düşüncelerinin ve gelecek kaygılarının alıntıda da görüldüğü üzere gözlemci anlatımın yanında tanrısal anlatımla ve figürler arası diyaloglarla okura aktarılmıştır.

II. III. KADIN

Yapıtta kurgulanan figürlerin yaşam algısının okura aktarılmasında etkili olan bir diğer gerçeklik ise kadının toplumdaki yeri olmuştur. Dönemle ve Anadolu gerçekliğiyle de ilişkili olarak kadın figürüne kocasına destek olma ve aileyi bir arada tutma sorumluluğu verilmiştir. Kadının kendine ait bir hayatı yoktur ve buna bağlı olarak yapıt boyunca kadın çaresizliği sembolize etmiş, anne ve eş rolüyle toplumda ön plana çıkmış ve bu iki rol sayesinde var olabilmıştır. Bu sorunsala diğer yapıtlarda da sıklıkla yer verilmiş ve köy insanının bu konuda bilinçlenmesi ve modernleşmesi amaçlanmıştır.

Erkek egemen bakış açısına sahip toplumda, kadınlar onların istek ve arzularına göre yönetilmişlerdir. Çalışma, eğlenme ve gezme gibi eylemler daima erkek figürlerle

özdeşleştirilmiş ve böylece kadının toplumdaki yeri net bir şekilde anlatılmıştır. Aynı zamanda çocuk yaşta evliliğe olumlu bakılması, buna yönelik aday aranmaya başlanması, kız kaçırma ve görücü usulü evlilik yapıtta işlenen sosyal sorunlara örnek olarak verilebilir. “ *Yaşım on altı, artık çocuk değilim ve herkes gibi ben de babamın beni evlendirmek istediğini biliyorum, ama bilmezlikten geliyorum.*” (Pamuk, 124-125) Kurgulanan kadın figürlerin kendi yaşadıkları hayattan habersiz olmaları, kendi potansiyellerinin ve eğitim gerçeğinin farkında olmamaları iç monologlarla aktarılmıştır. Yazar kadın figürlerin konuşmalarıyla dile getirilen; cinsiyet ayrımı, ataerkil aile yapısı, cahillik ve din baskısı gibi sorunların altını çizmiş ve yazar bu bağlamda Anadolu gerçekliğini bir sosyal sorun olarak kurgusunda işlemiş ve eleştirmiştir.

Yapıtın figürlerin duygu durumlarına sıklıkla yer vermesi ve çok sayıda figürün aynı yapıtta kurgulanması farklı insan karakterleriyle konuya farklı açıdan bakılmasını sağlamıştır. Yapıtta yaşanan aşklar da bu farklı insan tiplerinin iç dünyalarının yansımaları olmuştur. Örneğin, Mevlut, Samiha’ya ilk görüşte âşık olduğunu sanmış fakat Süleyman’ın oyunuyla onun yerine ablası Rayiha’yı kaçırmıştır. Bu tesadüfi olay beklenmedik bir şekilde gerçek bir aşka dönüşmüş ve Rayiha’yı tanıdıkça onu daha da çok sevmiş, gerçek ve kalıcı olanın insanın iç güzelliği olduğunun farkına varmıştır. Rayiha’nın ölümünden sonra ise Mevlut Rayiha’nın kardeşi Samiha ile evlenmiş, fakat Samiha ile geçirdiği zamanlar ona Rayiha’yı unutturamamış, aksine onsuz olamayacağını anlamasını sağlamıştır. “ *Ben o mektupları Rayiha’ya yazdım, dedi Mevlut kararlılıkla.*” (Pamuk, 413) Olay örgüsüne yerleştirilen bu kurgu, odak figürün iç monologlarla anlatılan düşüncelerinin dolaysız bir şekilde anlaşılmasını sağlamıştır. Aynı zamanda yazar bu olay bağlamında aşk duygusunu ele almış ve kadının iç güzelliğinin aşk ilişkisinde önemli olduğuna dikkati çekmiştir.

II. IV. EĞİTİMSİZLİK

Yapıtta yer bulan bir diğer toplumsal gerçeklik, fakirlik ile birlikte gelen cahillik olmuştur. Mevlut okumaya meraklı, eğitilmiş olmanın önemini farkında ve köydekilerden farklı olma istediğinde olduğundan liseyi bitirmek küçüklüğünden beri onun için en büyük hedef olmuştur.

“Mevlut müdürün istediği gibi “her şeyi vatanı için yapan Atatürk” gibi olmayı da çok isterdi. Bunun için üç yıllık ortaokulu ve üç yıllık liseyi bitirmesi gerekiyordu. Bunu ne aileden ne de köyden kimse şimdiye kadar başaramadığı için, bu hedef, daha okulun ilk günlerinden Mevlut’un kafasında bayrak gibi, vatan gibi, Atatürk gibi hayali güzel, ulaşılması zor kutsal bir şey olarak kaldı.” (Pamuk, 71)

Odak figürün kendine böyle bir hedef belirlemesi, bulunduğu çevre ve sosyal koşullara paralel gelişmiş; bir bakıma onun için çocukluğundan beri gözlemlediği dünyadan tek çıkış şansı olmuştur. Çünkü bulunduğu uzama bağlı olarak etrafında gözlemlediği herkes yoksul olduğu için öğrenim görememiş bu nedenle cahil kalmıştır.

Mevlut’un çocukluğu ve o dönemki sosyal koşullar geriye dönüş tekniğiyle aktarılmış, bununla birlikte düzen eleştirisi yapılmıştır. “Mevlut, Atatürk Erkek Lisesi öğrencilerinin çoğu gibi, okul dışı hayatını sır gibi saklıyor, son dersten çıktıktan sonra yaptıklarını kendisi gibi satıcılık yapanlarla bile paylaşmıyordu. (Pamuk, 77) Odak figür henüz ortaokuldayken kendini ister istemez siyasetin içinde bulmuştur. Siyaset nedeniyle okula gidememesi, siyasi düşüncelerini dile getirememesi ve bu yaşta kendini böyle bir düzenin içinde bulması okumaya olan hevesini kırmış ve çevresinde gözlemlediği insanlar gibi seyyar satıcılık yapmasına neden olmuştur. Toplum içerisindeki sınıf farkı, eğitimdeki eşitsizlik ve maddi imkansızlıklar nedeniyle Mevlut okuyamamış ve köydeki diğer insanlar gibi kaderine boyun eğerek babasıyla beraber sokakta seyyar satıcılık yapmak zorunda kalmıştır. Yazar bu bağlamda Mevlut’un geçim sıkıntısı içinde bir hayat geçirmesini okumamış ve cahil olmasıyla özdeşleştirmiş, figürün içinde bulunduğu uzamın yaşam algısına etkisini vurgulamış ve zenginliğe ancak iyi bir eğitimle ulaşabileceğini Mevlut aracılığıyla okura aktarmıştır.

II. V. SINIFSAF FARKLILIKLAR

Adaletsiz gelir dağılımı ve sınıflı toplum yapısı olay örgüsüne yansıyan diğerk toplumsal öğelerdendir. Duttepe Atatürk Erkek Lisesi müdürü ve öğretmenlerinin köyden gelen çocuklarla şehirli çocuklar arasında ayırım yapması Mevlut'un okuma hevesini kıran bir diğerk etken olmuştur. *“Duttepe Atatürk Erkek Lisemiz aslında Mecidiyeköy ve civarındaki yukarı mahallelerin modern ve Avrupalı kooperatif evlerinde yaşayan memur, avukat ve doktor çocukları iyi bir milli eğitim alsınlar diye kurulmuştur.”* (Pamuk, 72) Memur, avukat ve doktor çocuklarına sınırsız tolerans gösterilmesi ve toplumun tüm kurumlarında her konuda olduğu gibi eğitimde de bu çocuklara öncelik verilmesi bu yargıyı destekleyici niteliktedir. Bu da toplumdaki statü kavramının çıkarlara göre ve para odaklı olduğunun altını çizmiştir.

Ekonomik koşullar ve sınıflı toplum yapısına İstanbul uzamında da değinilmiştir. Herkesin benzer imkanlara sahip olduğu ve gelirin yapılan iş ile paralel dağıtıldığı köy uzamından İstanbul'a gelen Mevlut ve ailesinin ekonomik bağımsızlıklarını elde edemedikleri anlatılmıştır. Şehir uzamında ekonomik imkanların köydekine göre çok daha üstün olmasına karşın eşitsizlik ve insanların çıkarıcılığı sebebiyle İstanbul uzamında da adaletsiz gelir dağılımının var olduğu görülmektedir.

III. TOPLUMSAL YAPININ FİGÜRLER ÜZERİNDEKİ YANSIMALARI

III. I. MEVLUT

Orhan Pamuk “Kafamda Bir Tuhaflık” adlı romanında farklı insan manzaralarını aynı uzam içerisinde okuyucuya sunmuştur. Bunu yaparken okur ile kurgu arasına girerek anlatma tekniği kullanmıştır ve böylelikle yazarın düşünceleri de kitapta var olmuş, okuyucuya mesaj verme amacı güdülmüştür. Aynı aile içinde, ortak bir hayat paylaşan fakat kendi hayatına dalmış, görüş ve düşünce birliği olmayan insan tiplerini yapıtta odak figür Mevlut'un iç çatışmalarının en büyük sebebi olarak yer almıştır. Mevlut, hayatta kendine özgü zevkleri olan, köyde doğmasına karşın eğitime ve bilime önem veren, insanlara ve farklı fikirlere değer veren

bir figür olarak işlenmiştir. Aynı zamanda hayatı boyunca çalıştığı tüm alanlarda çevresinde olup bitenleri gözlemlemiş, bazen hayattan beklentileri bazen de umudu sayesinde çevresini ve kendi benliğini zihninde yeniden kurgulamıştır. Boza satmak için girdiği evler hayallerinin birer yansıması olmuş ve orada gördüğü renkli masalar, sohbetler ve yüzler ile Mevlut kendi iç dünyasında arayışa çıkmıştır. Böylece yapıtta leitmotive olarak yer alan “boza”; odak figürün gerçek hayatından sıyrılıp hayallerinde yaşamaya başlamasını ve gerçek kimliğini, kendini içinde bulunduğu hayattan tek soyutlayabildiği, rahat hissedebildiği ve içinden geldiğince düşünebildiği yer olan sokaklarda bulmasını sağlamıştır.

Orhan Pamuk’un yapıtının üçüncü bölümünde geriye dönüş tekniği kullanarak odak figürün geçmişini okuyucuya aktarması, figürün uzama ve döneme bağlı değişimini göstermiş ve yapıtın ilerleyen bölümlerinde olacak olayların kanıtı niteliğinde olmuştur. *“Şimdi Mevlut’un kararını, Rayiha’ya bağlılığını ve köpek korkusunu anlamak için çocukluğuna dönelim.”* (Pamuk, 45) Böylelikle yazar tarafından kurgulanan dış gerçeklik ve figürün iç dünyası, geriye dönüş tekniğiyle birlikte okuyucunun hafızasında önemli bir yer etmiştir. Aynı zamanda Orhan Pamuk’un romanında 1969- 2012 yılları arasını aktarması, odak figürün tüm hayatının önemli kesitlerinin anlaşılmasına ve bununla birlikte figürün iç dünyasının değişiminin daha iyi yorumlanmasına olanak sağlamıştır. Mevlut yapıt boyunca çalışkanlığı, iyi kalpliliği ve saflığıyla ön plana çıkmıştır. Aynı zamanda karısı Rayiha’ya değer veren, ona çok bağlı, çocuklarına düşkün iyi bir baba modeli oluşturmuştur. Buna rağmen içinde bulunduğu fakat kendini ait hissedemediği yaşamı “kafasında bir tuhafılık” hissetmesine ve kurduğu ailenin yanı sıra içindeki yalnızlığın gün geçtikçe büyümesine ve her geçen gün hem hayata hem de kendine yabancılaşmasına sebep olmuştur. Mevlut’un düşüncelerinin yapıt boyunca bilinç akışı tekniğiyle verilmesi, figürün ruhsal ve psikolojik durumu ile ilişkilendirilmiştir.

Damadı olacak adama bir çoşku anında, Fevziye’nin yalnız liseyi değil üniversiteyi de bitireceğine şerefi üzerine yemin ettirdi. Fevziye de o akşam Mevlut’la evde kaldı.

Mevlut kızının aklını başına toplayıp olayı büyütmemesine sevinmişti, ama gene de, kaçıdığı için kalbini kırıldığını o akşam birkaç kere söyledi ona. (Pamuk, 401)

Odak figürün sürekli değişen duygu durumuyla bu duygu ve düşüncelerinin belirli bir sıra ve düzen çerçevesinde verilmemesi dil- içerik bağlantısını oluşturmaktadır.

III. II. RAYİHA

Mevlut'un karısı Rayiha ise ailede birliği sağlayan, annelik görevini başarıyla üstlenmiş tipik bir Anadolu kadını olarak yapıta işlenmiştir. Tesadüfi bir evlilik sonucu Mevlut ve Rayiha'nın hayatlarını birleştirmeleri ikisi için de olumlu sonuçlar doğurmuştur. Rayiha, kocası için her türlü fedakarlığı yapmış; hayatı boyunca onun için pilav ve boza malzemelerini hazırlamış, ona sürekli manevi açıdan destek olmuş aynı zamanda da çocuklarına bakmış, evin ihtiyaçlarını gidermiştir. *“Pilav sattığı yedi yıl boyunca nohudu ve pirinci ben pişirdim, tavukları ben satın aldım, akşamları satacağı bozayı da şekerle ben kıvamına getirdim ve aletleri, kaşıkları, tabakları, bütün bulaşığı gün boyunca ben yıkadım.” (Pamuk, 201)* Yazar alışılmış Anadolu kadınına İstanbul uzamına yerleştirerek Anadolu kadınının şehir uzamında üstlendiği sorumlulukları vermiş ve Mevlut'un gerçek aşkı bulmasını sağlamıştır. Rayiha'nın hayatı boyunca kocasından maddi olarak onu zora sokacak hiçbir beklentisi olmamış, aksine ufacık şeylerden bile mutlu olmayı bilmiştir. Bu da Anadolu kadınının şehir uzamındaki yaşantısına örnek oluşturmuştur. Rayiha, Fatma ve Fevziye adlı iki kızının ardından bir daha hamile olduğunu öğrenince evde kendi kendine bebeğini düşürmeye çalışmış ve bunun sonucunda otuz yaşında ölmüştür. Rayiha'nın böyle bir olay karşısında yanlış bir yöntem izleyip bu yöntemin hayatına mal olması eğitimi ile doğrudan ilişkilidir ve figürün doğup büyüdüğü dış gerçekliğin onun hayatını nasıl şekillendirdiğini göstermektedir.

III. III. SAMİHA

Yapıtta kurgulanan bir diğer figür Boynueğri Abdurrahman Efendi'nin kızı, Rayiha'nın küçük kardeşi Samiha olmuştur. Samiha yapıtta ailenin genç ve güzel kızı olarak tanımlanmıştır. Şehir

kadınına daha yakın bir dış görünüşü vardır ve yapıtta anlatılan kadın figürlerin en modern olanıdır. Samiha bu özellikleri ile yapıtta dış güzelliği, Rayiha ise iç güzelliği temsil etmektedir. Bu karşıtlık aracılığıyla yazar toplumun kadına bakış açısına dikkati çekmiştir. Mevlut'un düğünde görüp beğendiği, asıl evlenmek istediği, yapıt boyunca "güzel gözlü" sıfatıyla anlatılan figürdür. *"Elbette o zaman Mevlut'un gördüğü gözler bu gözlerdi. Mektupları bu kara gözler için yazmış, bu gözler için el kitaplarından, sözlüklerden yararlanmıştı. (Pamuk, 424)* Bir erkeğin bir kadın için ancak güzelliği için fedakarlık edebileceği vurgulanarak kadına bakış açısının olumsuzluğu okura aktarılmıştır.

Yazar, gerçek mutluluğun fiziksel özelliklerden bağımsız olduğunu, mutlu bir ailenin dayanışma ilkesine dayalı oluştuğunu ve aşkın insanların iç dünyasına paralel olarak büyüyüp yeşerdiğini Rayiha ve Samiha figürlerinin Mevlut ile ilişkilerinin karşıtlığıyla anlatmıştır. *"Mevlut, gecekondu-evin penceresinden Duttepe'ye, Hacı Hamit'in camisine, apartmanlarla kaplı diğer tepelere dalgın dalgın bakarken aklına gelen Rayiha'yı düşünmemek için kendini çok zorladı."* (Pamuk, 430) Samiha'nın gençliği ve güzelliği Mevlut'e Rayiha'yı unutturmaya yetmemiş, hatta aşkın gerçek anlamını bulmasını sağlamıştır. Orhan Pamuk, Samiha ve Rayiha başta olmak üzere kurguladığı kadın figürler aracılığıyla aşkın ve kadının kalıplara sığdırılıp somutlaştırılmasını ve idealleştirilmesini bir toplumsal sorun olarak ele almış ve eleştirmiştir.

III. IV. SÜLEYMAN- KORKUT

Yapıtta ilk bölümden beri yer alan Süleyman ve Korkut, Mevlut'un amcasının oğullarıdır. Süleyman, Mevlut'u kandırıp Rayiha'yı kaçırmaya sebep olmuş fakat kendisi de Samiha ile evlenememiş, başka bir kadınla yaptığı evlilik sonucu iki oğlu olmuştur. Korkut ise Rayiha'nın ablası VEDIHA ile bir aile kurmuş ve iki çocuk babası olmuştur. Süleyman ve Korkut roman boyunca siyasi tavırlarıyla ön plana çıkmışlardır. *"Gözcülük yapan Süleyman'ın bir sözünden ("Makina ağbimde") yanlarında silah olduğunu da anladı Mevlut. Duvardaki yer büyükse Korkut, komünist kelimesinden önce bazan ALLAHSIZ da yazıyordu."* (Pamuk, 109)

Süleyman ve Korkut, Mevlut'e göre İstanbul'a çok daha iyi ayak uydurmuşlar ve kendi düzenlerini kurup geçimlerini sağlamışlardır. Aynı yerden göç etmiş, benzer aile yapısına sahip ve aynı sosyal çevre içinde büyüyen figürlerin kent uzamına benzer uyum gösterememesi vurgulanmış ve bu bağlamda Korkut ve Süleyman roman kurgusunda yer edinmiştir.

III. V. FERHAT

Toplumsal yapıda yer alan öğelerden en çok etkilenen figürlerden biri Ferhat olmuştur. Çok uluslu yapının sonucu olarak roman kurgusuna işlenen Ferhat, siyasi kimliği sayesinde ön plana çıkmıştır. Mevlut'un en yakın arkadaşı olarak romanda yer almış fakat siyasi görüş olarak Mevlut'un ailesiyle tamamen karşıt bir görüş sergilemiştir. *“Ama Alevilerin çoğu gibi solcuyum, laik biriyim ve bizleri öldüren ülkücülerden ve kontgerillacılardan da hoşlanmıyorum hiç.”* (Pamuk, 107) Bu sebeple Mevlut'un amcasının oğulları odak figürün Ferhat'la olan arkadaşlığını desteklememiş ve Ferhat'ın onu kötü etkilediğini düşünmüşlerdir. Bu bağlamda Mevlut ve Ferhat'ın arkadaşlığı dönemin koşulları ve toplum yapısından etkilenmiş ve kalıcı olamamıştır. Çünkü bir insana insan olduğu için verilmesi gereken değer, sığ düşünceler sonucu onun salt dinine ve inancına verilmiştir.

IV. TOPLUMSAL YAPININ OLAY ÖRGÜSÜNE YANSIMASI

Olay örgüsü, romanlarda okuyucuyu romanın içinde tutan ve okuyucunun kendi yaşamından izler bulmasını sağlayarak merak ögesi oluşturan olaylar bütünüdür. “Kafamda Bir Tuhaflık” adlı yapıtta da Orhan Pamuk olay örgüsünü zengin bir dil ve kişi kadrosuyla birlikte kurgulamış, bu sayede okuyucunun zihninde olay örgüsünün kalıcı olmasını sağlamıştır.

Romanda kurgulanan toplumsal yapı, figürlerin yaşam algısını önemli ölçüde etkilediği gibi olay örgüsünün de neden-sonuç ilişkisi içinde değerlendirilmesini sağlamıştır. Olay örgüsüne bakıldığında; yapıt Anadolu uzamında kız kaçırma ve görücü usulü evlilik ile başlamış, sonrasında Mevlut'un çocukluğunda yaşadığı siyasi olaylara yer verilmiş, büyük şehre göç, odak figürün seyyar satıcılık yapması ve Rayiha'nın ölümüyle devam etmiş, Mevlut'un ikinci

evliliğini yapması ve İstanbul uzamının değişimiyle ise sona ermiştir. Yapıt boyunca figürlerin yaşadığı tüm bu olaylar sosyal gerçekliklerle ilişkilendirilerek aktarılmış, böylece bir bakıma düzen eleştirisi yapılmıştır. Yapıtın kız kaçırma ile başlaması toplumsal yapıda yer alan öğelerin doğrudan yansıması niteliğinde olmuştur. Çünkü kız kaçırma, geleneksel yapıya aittir ve şehir uzamında çok rastlanan bir şey değildir. Aynı şekilde görücü usulü evlilik de modernlikten ve gelişmişlikten uzak, şehir uzamında pek görülmeyen fakat Anadolu’da yaygın olan bir eylemdir. Bu olayların yapıtın daha ilk bölümünde verilmesi okuyucu zihninde toplumsal yapının daha romanın başında şekillenmesini sağlamış ve yapıtın olayla başlaması ilerleyen bölümler için bir merak ögesi niteliğinde olmuştur.

Mevlut ve Rayiha mutlu bir evlilik yaşarken ve güzel bir aile kurmuşken Rayiha’nın çocuğunu düşürmeye çalışıp ölmesi, olay örgüsünde yer alan önemli bir kırılma noktasıdır. Rayiha’nın ölümü o dönemki koşullarla değerlendirilmiş ve o dönemin gerçekliği olan cahillik ve ekonomik koşulların yetersizliği ile özdeşleştirilmiştir. Bu olayın sonucunda Mevlut ilk görüşte âşık olduğu Samiha ile ikinci evliliğini yapmış ve bu süreç içerisinde Rayiha’yı her geçen gün daha da çok özlemiştir.

Yapıtın ilerleyen bölümlerinde siyasete ve yaşanan siyasi olaylara sıklıkla yer verilmesi ise dönem- içerik bağıntısını oluşturmuş ve II. Dünya Savaşı sırasında değişen siyasi düşünceleri ve toplumsal yapıyı okuyucuya sunmuştur. Yapıt ,II. Dünya Savaşı zamanını anlattığından bu dönemde oluşan çok uluslu yapı ve yeni düşünce akımları yapıtta yer verilen dış gerçekliği meydana getirmiştir. Böylelikle yazarın tercih ettiği zaman unsurunun da figürler üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Türkiye fiilen II. Dünya Savaşı’na girmese de bulunduğu coğrafi konum ve stratejik yer nedeniyle kendini ister istemez savaşın içinde bulmuştur. Orhan Pamuk, bu bağlamda olay örgüsünde İstanbul uzamının değişimini ve yenilenişini irdelemiş ve bunu da kurguladığı kişi kadrosunun zenginliğiyle pekiştirmiştir. Yapıtın beşinci kısmından itibaren ise değişen İstanbul uzamının tasviri yapılmış ve yapıtın son bölümlerinde bu konu olay

örgüsünün odağı haline gelmiştir. “*Camiden çıktktan sonra otuz yıl önce Duttepe’de ilk kahvenin, eskici dükkanının, ilk bakkal ile otobüs meydanda vakit öldürüyordu. Burasının artık İstanbul’un diğer yerlerinden farkı kalmamıştı. Her yer beton, reklam, banka ve kebabçıydı.*” (Pamuk, 423-424) Yapıtın birinci bölümü ve son bölümleri karşılaştırılırsa uzamın tamamen farklı bir hal aldığı görülmektedir. Rayiha’nın ölümünden sonra Mevlut’un çevresindeki insanlara yabancılaşması, İstanbul uzamının değişimiyle paralellik göstermiş ve ironi oluşturmuştur. Rayiha’dan sonra Mevlut tıpkı İstanbul gibi eski haline geri dönmek üzere değişmiş ve kalabalık içinde yalnızlaşmıştır.

“Kafamda Bir Tuhaflık” adlı romanda olay örgüsü merak öğelerinden daha çok figürlerin iç dünyasıyla bağlantılı olarak kurgulanmış, böylelikle duygular ön plana çıkarılmıştır. Bununla birlikte toplumun içinde bulunduğu dış gerçeklik kurgulanan olay örgüsü üzerinde önemli bir etki yaratmıştır.

V. SONUÇ

Bu çalışmada Orhan Pamuk’un “Kafamda Bir Tuhaflık” adlı yapıtında yer alan toplumsal öğelerin ve dış gerçekliğin kurgulanan figürlerin yaşantısına etkisi değerlendirilmiştir. Orhan Pamuk’un bu romanının seçilmesinin nedeni ise dil özellikleri, yer-zaman tercihleri ve kurgu açısından yazarın diğer romanlarından farklı olmasıdır.

Yapıtta yer alan toplumsal öğeler büyük şehre göç, ekonomik koşullar, kadın, cahillik ve sınıfsal farklılıklar olmuştur. Bu faktörlerin başta odak figür Mevlut olmak üzere yapıtta yer alan tüm figürlerin iç dünyaları ve davranışlarını etkilediği görülmüştür. Bu toplumsal öğelerin yarattığı olumsuz koşullar odak figürün her geçen gün kendine, çevresine ve hayata yabancılaşmasına neden olmuştur. Bu çalışma sonucunda; romanda belirlenen uzamın, kurgulanan dış faktörlerin ve seçilen zamanın figürlerin iç dünyalarının yanı sıra olay örgüsü üzerinde de önemli bir etki yarattığı sonucuna varılmıştır. Aynı zamanda kullanılan dil ve anlatım tekniklerinin de içerik ile bağlantılı olduğu görülmüştür. Orhan Pamuk’un diğer

romanlarının aksine daha sanatlı bir dil, süslü bir anlatım, birbirinden farklı özelliklere sahip kişi kadrosu ve uzam tercih etmesi konunun çok boyutlu değerlendirilmesine olanak sağlamıştır.

Bu çalışmada öncelikle bireylerin iç dünyaları üzerinde etkili olan toplumsal öğeler belirlenmiştir. Bunun sonucunda tipik Anadolu insanının alışık olmadığı bu toplumsal öğelerin varlığındaki yaşantısı irdelenmiştir ve bu modernizm olgusu bağlamında değerlendirilmiştir. Bu olgu kapsamında köy ve şehir çatışmasına değinilmiştir. Bununla birlikte kurgulanan figürlerin iç dünyalarının daha iyi anlaşılabilmesi için figürlerin bireysel özellikleri çözümlenmiş ve çalışma içerisinde yer almıştır. Bunun sonucunda kurgulanan figürlerin birbirlerinden çok farklı oldukları bu sebeple de aynı uzam içerisinde her geçen gün yalnızlaştıkları görülmüştür.

Çalışmanın sonraki bölümünde toplumsal öğelerin yapıtın olay örgüsünün oluşturulmasındaki yeri ve önemi irdelenmiştir. Bu kavramların olay örgüsünün şekillenmesinde ve gerçekçiliğinde önemli yerleri olduğu görülmüştür. Çalışma sonucunda insanın kişiliğinin ve davranışların şekillenmesinde etkili olan birçok faktör olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Orhan Pamuk'un "Kafamda Bir Tuhafılık" adlı romanının kurgusunda da toplum yapısı ve uzam başta olmak üzere pek çok etken figürlerin bireysel varoluş sürecinde etkili olmuştur. Bireyin hissettikleri ve yaşadıklarına bağlı gelişen yalnızlaşma süreci başka bir çalışmanın konusu olabileceğinden bu çalışmada bu konuya detaylı bir şekilde yer verilmemiştir.

VI. KAYNAKÇA

Orhan Pamuk. *Kara Kitap*. İstanbul: Beyan Yayıncılık, 2012.

Orhan, Pamuk. *Cevdet Bey ve Oğulları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2013.

Orhan, Pamuk. *Kafamda Bir Tuhaflık*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2014.

“Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Roman Türü, Temsilcileri.” www.turkedebiyati.org